

Position paper

Paul Leseman, Universiteit Utrecht

Projectleider Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK)

Mede-projectleider pre-COOL onderzoek naar effecten voorschoolse opvang en educatie

22-11-2018

Twee aandachtspunten

(1) Gelijke kansen

Samenwerking onderwijs en kinderopvang in de voorschoolse periode kan een belangrijke bijdrage leveren aan voorkomen van vroege ontwikkelings- en onderwijsachterstanden. Goede kwaliteit kinderopvang met aandacht voor stimulering van motoriek en ruimtelijke cognitie, taal, executieve functies, zelfregulatie, sociale competentie en werkhouding geeft kinderen in maatschappelijke achterstandssituaties betere kansen in onderwijs en samenleving. Het continueren van deze aanpak tot in de basisschool versterkt de effecten door de verlengde duur ervan en het vermijden van scherpe overgangen. Bewijs hiervoor komt uit nationaal (pre-COOL; Leseman & Veen, 2016) en internationaal onderzoek (Melhuish et al., 2015). Het maatschappelijk-economisch rendement op lange termijn van investeringen in toegankelijkheid voor achterstandsgroepen en in de kwaliteit van de voorzieningen is potentieel groot, maar cruciaal afhankelijk van effectief bereiken van achterstandsgroepen (van Huizen & Plantenga, 2017). Jonge kinderen van laagopgeleide ouders of met een niet-Westerse migratieachtergrond zijn op dit moment goed vertegenwoordigd in de voorschoolse kinderopvang, met name vanaf een leeftijd van 2 à 2½ jaar. Zij zijn vaker te vinden in de peuteropvang (voormalige peuterspeelzalen), maar zeker ook in de kinderdagopvang (LKK, 2017). Met de huidige dynamiek als gevolg van de harmonisatie van de kinderopvang (en andere beleidsmaatregelen) is er een risico dat juist dit aspect, het bereiken van achterstandsgroepen, in het gedrang komt, waardoor het potentiële rendement dreigt te verminderen. De harmonisatie is mogelijk ook een bedreiging voor de kwaliteit. In de kinderopvangmarkt organisaties met verschillende bedrijfsdoelstellingen actief en niet elke organisatie is evengoed toegerust op het bieden van de kwaliteit die essentieel voor de effecten op kinderen in achterstandssituaties (van de Werf et al., in voorbereiding). Het gaat hierbij vooral om kenmerken als groepeeringsvorm (horizontaal is beter), investeringen in professionele ontwikkeling van medewerkers, actief opzoeken van en samenwerken met ouders, worteling in de buurt

Samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang in de *schoolse* periode kan in principe op dezelfde manier bijdragen aan gelijkere kansen in de samenleving. Het bewijs hiervoor is minder uitgebreid, want er is minder onderzoek naar gedaan wereldwijd. In Nederland zijn de effecten van buitenschoolse opvang op kinderen in achterstandssituatie bij mijn weten nog niet onderzocht. De toegankelijkheid van de buitenschoolse kinderopvang is een punt van aandacht. Kinderen van laagopgeleide ouders of met een niet-Westerse migratieachtergrond zijn op dit moment niet goed vertegenwoordigd in de buitenschoolse kinderopvang (LKK, 2017). Versterkte samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang door bijvoorbeeld samen een hele-dag arrangement te bieden zou hier verandering in kunnen brengen. De buitenschoolse opvang in Nederland is van redelijke kwaliteit, maar er is variatie (LKK, 2017). De buitenschoolse opvang zou – over het geheel genomen – een inhoudelijk interessanter aanbod kunnen doen aan activiteiten die de brede ontwikkeling van kinderen kunnen bevorderen, met name op gebieden als creatieve-musische vorming, wetenschap & technologie, ict, algemene kennis, sport.

(2) Brede talentontwikkeling

De samenleving en economie van de 21ste eeuw vraagt om deels nieuwe competenties van haar burgers (WRR, 2013). Hoewel er veel debat is over de zogenaamde 21ste eeuwse vaardigheden, is duidelijk dat er een veelheid aan mogelijkheden is om te participeren en economisch actief en succesvol te zijn, bijvoorbeeld in sport, cultuur, de creatieve industrie, dienstensector, technologiesector en ict, en dit in toenemende mate in een internationale context. De beroepenstructuur is aan verandering onderhevig, minder lijnmanagement en meer zelfgestuurd, creatief, inventief en multidisciplinair (samen) werken. Basisvaardigheden blijven belangrijk en effectieve instructie daarin is een sterk punt van het Nederlandse onderwijs. Nieuwe vaardigheden vragen om aanvullende pedagogisch-educatieve arrangementen (met extra tijd) die mogelijk gecreëerd kunnen worden door samenwerking van onderwijs en de buitenschoolse kinderopvang, bijvoorbeeld in de vorm van hele-dag arrangementen. Wat betreft talentontwikkeling en selectie (voor vervolgonderwijs en latere maatschappelijke posities) is er sprake van

eenzijdigheid. Het onderwijs, door de op zichzelf terechte nadruk op schoolse basisvaardigheden, mist mogelijkheden om andere talenten (creatief, sportief, technologisch, sociaal, organisatorisch, ondernemerschap) te ontdekken en te cultiveren. Samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang, vanuit een goed – nationaal gedeeld – informeel, op meervoudige talentontwikkeling gericht curriculum, kan bijdragen aan versterking van het toekomstige menselijk kapitaal van onze samenleving.

Er is sprake van sterk groeiend schaduwonderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Dat betreft in eerste instantie allerlei vormen van extra les, huiswerkbegeleiding, remedial teaching enz.. De omvang daarvan is inmiddels goed in kaart gebracht en toont een stijgende omzet (De Geus, 2017). Duidelijk is dat schaduwonderwijs sociaal selectief is omdat de kosten grotendeels voor rekening van de ouders komen. In tweede instantie – minder goed in kaart gebracht – omvat schaduwonderwijs ook vele vormen van meertalige, creatieve, musische, sportieve en andere talent-ontwikkende activiteiten in de vrijetijdsfeer. Ook dit aspect van schaduwonderwijs is sociaal selectief, maar waarschijnlijk wel belangrijk voor de kansen van kinderen op succesvolle participatie in onderwijs en samenleving. Amerikaans onderzoek laat zien dat ouders in de hogere inkomensgroepen de laatste decennia steeds meer van hun inkomen zijn gaan investeren in de brede educatie van hun kinderen, vooral via buitenschoolse activiteiten (Reardon, 2013). Investerings in extra-curriculaire activiteiten zijn, volgens dit onderzoek, een belangrijke oorzaak van toenemende verschillen in onderwijskansen. Ik vermoed dat dit in Nederland niet anders is. Samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang in het perspectief van gelijke kansen op brede ontwikkeling, met publieke subsidie om voor effecten van inkomensverschillen te compenseren, kan een oplossing zijn.